

A hazai folyóirat-repertorizálás jelenlegi rendszere [?] és problémái

Amit most megpróbálok összefoglalni, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója által rendezett 2003. április 15-én tartott Tanácskozás a nemzeti cikkrepertórium megvalósíthatóságáról (1.) elnevezésű szakmai rendezvényen hasonló címen elhangzott előadás anyagára épül. (Ahogy elnevezése mutatja, várhatóan lesz még folytatása, ahogy nekem sem ez az utolsó hozzászólásom a témával kapcsolatban.)

Az összejelölés apropóját lényegében egy levélrészlet adja, amely a Kataliston volt olvasható február 26-án. A kulcsmondattól végéig idézem a levelet: „A »Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Repertórium« c. kiadványunk megjelentetése a 2002-es tárgyévvel lezárul. A jövőben valamennyi, korábban nyomtatásban megjelent nemzeti bibliográfiai kiadvány (térképek, zeneművek) közreadását elektronikus formában tervezzük. Üdvözlettel: Dr. Monok István főigazgató”

A levél első fele, jóval részletesebben, a Könyvek Bibliográfiája változásaival foglalkozott. A leglényegesebb változtatás az, hogy a jövőben mindenki maga nyomtathatja ki a kurrens füzetet. (Ha szükségük van rá az egyéb, jobban használható változatok mellett. Örülhetnek az ingyenes szolgáltatásnak, miközben ez feltehetőleg többbe kerül nekik, mint amikor előfizették a havonta kétszer megjelenő füzeteket, az OSZK pedig megspórolja a minden bizonnyal veszteséges nyomtatási költségeket.) Annyira ez a rész látszott a legfontosabbnak, hogy a Könyvtári Figyelő legújabb száma is csak ezt vette fel, elhagyva az általam idézetteket. (2002. 4. sz. 768. p., forrásként Monok Istvánt és Berke Barnabásné, a levél feladóját határozva meg.)

Aki máshol mégis tovább olvasta a levelet, azt gondolhatta, hogy a jövőben az Időszaki Kiadványok Repertóriumát (röviden MNB IKR, még rövidebben IKR) sem fogják havonta megkapni. Mivel az utóbbi időben már úgysem volt

folyamatos a megjelenése, ez sem jelent lényeges változást. A jövő úgyis az elektronikus formáé. A nemzeti cikkrepertóriumnak pedig úgyis van két elektronikus változata is, az interneten az IKER adatbázis, az MNB CD-ROM-on pedig a Sajtórepertórium. Ezek már eddig is sokkal könnyebben használhatók voltak. Egy kis bizonytalanság mégis támadhat az emberben, ha más, nem hivatalos forrásokból olyan információkat is kap, hogy az elektronikus változatokat sem folytatják. Ez már lényegesebb változtatás, olyan, amely megdöbbeneti és elgondolkodtatja az embert.

Nem ez az első alkalom, amikor jelentős változás előtt állt a cikkek feldolgozása. Bő két évtizeddel ezelőtti közleményeket idézek fel. Az elsőket az a *Sonnevend Péter* írta, aki ennek a változtatásnak a főszereplője volt, s aki a mostani rendezvény keretében is előadást tartott, bizonyára ez is olvasható lesz.

Az elsőnek a lezárása ma is aktuális:

„Lehetőségeket villantottam fel, érezve annak kényszerét, hogy a válaszütra érkezett cikkbibliográfia jövőjét – az átfogó szakmai érdekek függvényében – közösen, nyilvánosan kell meghatározunk.” (Sonnevend Péter: Válaszúton a kurrens magyar cikkbibliográfia. In: Könyvtári Figyelő, 1980. 6. sz. 601–608. p.)

Ahogy Sonnevend Pétertől megtudhattuk, akkor is felmerült a megszüntetés lehetősége, ami szerencsére nem valósult meg.

Másik írásának részei szintén ma is érvényes szempontokat határoztak meg:

Milyen lesz az Időszaki Kiadványok Repertórium?

Az átalakítás feltétele: együttműködés és munkamegosztás

(Sonnevend Péter: Együttműködés a hazai cikkirodalom feltárásában. In: Könyvtáros, 1980. 9. sz. 509–510. p.)

A változások vitát is váltottak ki, részletes adatokkal alátámasztva, bár abban az időben egy nyomtatott bibliográfiának az elemzése sokkal nehezebb, munkaigényesebb volt, mint mostanában az adatbázisoké (*Mezey László Miklós*: Megújulás? A régi és az új MNB IKR. In: Könyv-

tári Figyelő, 1982. 2. sz. 133–142. p.), az elemzésre Sonnevend Péter és a mostani előadásában idézett *Sándor Ernő* válaszolt (Sándor Ernő – Sonnevend Péter: Megújulás kérdőjellel? Válasz Mezey László Miklósnak. In: Könyvtári Figyelő, 1982. 3. sz. 253–257.).

A változásokkal *Bényei Miklós* is foglalkozott összefoglaló tanulmányában: „Gyökeres fordulat következett be az MNB-IKR összeállításában és kiadásában. A folyóiratok és ezzel együtt a közlemények számának emelkedése fokozatosan a kritikus határig növelte a feldolgozott cikkek mennyiségét és ennél fogva a bibliográfia terjedelmét. ... Kétéves széles körű szakmai előkészítés és a feladatot vállaló partnerekkel (OMKDK, MÉM Információs Központ, Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár) folytatott tárgyalássorozat előzte meg az együttműködési megállapodást.

... Noha a kooperáció mindmáig működik és magában hordozza a továbblépés, bővítés lehetőségét, a döntés akkor is, azóta is sok ellenérzést váltott ki. A repertórium megosztottsága ugyanis valójában szétagoltság s ez ellentmond a nemzeti bibliográfia teljes áttekintést nyújtó funkciójának, vagyis az integráció, az egység hiánya éppen a cikkbibliográfia »nemzeti« jellegét kérdőjelezi meg. Nem sikerült kiküszöbölni a párhuzamos figyelmet sem és változatlanul vannak hézagok a feltárásban. Másfajta gondot okoznak a metodikai eltérések.” (Bényei Miklós: A kurrens nemzeti bibliográfia ötven éve. In: Könyvtári Figyelő, 1996. 3. sz.)

Kiemelhetünk néhány olyan kulcsszót az idézett részből, amelyek ma is aktuálisnak tűnnek: Szétagoltság, párhuzamos figyelés, hézagok, metodikai eltérések.

Az 1980-as évek eleje óta a legjelentősebb változást az adatbázisok megjelenése jelentette. Amikor az ebből a változásból adódó lehetőségekkel foglalkozunk, elkerülhetetlen, hogy ne *Vajda Erik* eddig is (a mostani rendezvényen is) sokat idézett tanulmányát (Vajda Erik: Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével (megvalósíthatósági tanulmány) Bp. OSZK-KMK, 1994.) vegyük elő.

A kötet angol nyelvű referátuma a címben jelzett célról megállapította, hogy az valós használói igényeken alapszik, s azt mind szervezeti, mind technikailag megvalósíthatónak ítélte.

Két csoportban áttekintette az akkor létező kurrens bibliográfiákat (az általános és szakterületi bibliográfiák között harmincnégyet sorolt fel, többségüket a társadalomtudományok területéről, plusz még a földrajzi területre vonatkozó [helyismereti] bibliográfiák között tízet), ezek között akkor már több készült számítógép segítségével, de csak egy volt géppel olvasható, vagyis adatbázis, a PRESSDOK, akkor floppy-újságként.

De a felsorolt bibliográfiák között voltak azok, amelyekből a ma ismert adatbázisaink kialakultak (s a helyismeretiek közül is a Budapest történetének bibliográfiája és a Vas megye irodalma). S a PRESSDOK-ot követően, már a tanulmány megjelenésének évében kezdtek megjelenni az adatbázisok (például az OMIKK CIKK adatbázisa nyomtatott referálólappal sorozatuk megszűnését követően), elég különböző formákban.

Nem véletlen, hogy Bényei Miklós és Vajda Erik volt az összejevetel felkért hozzászólója, s mivel az előadók között Sonnevend Péter mellett még *Wolf Magda*, a Magyar Nemzeti Bibliográfia Sajtórepertórium Szerkesztősége osztályvezetője és Berke Barnabásné, a Gyűjteményfejlesztési Főosztály és Nemzeti Bibliográfiai Központ főosztályvezetője volt, így egyedül e sorok írójának az illetékességét kell megmagyarázni. Először egyes adatbázisok elemzésével próbálkoztam meg, az itt szerzett tapasztalatok azt mutatták, hogy ezeket egymással való összefüggésükben érdemes vizsgálni. A részletes vizsgálat előtt egyik legutóbbi publikációm a 2000-es évek elejére kialakult helyzetet próbálta összegezni. (Murányi Péter: Az időszaki kiadványok cikkeinek feldolgozása a magyar és lett nemzeti bibliográfiai adatbázisokban. In: Könyvtári Figyelő, 2002. 3. sz. 511–525. p. <http://www.ki.oszk.hu/kf/2002/3/muranyi.html>)

Ebben 12 + 1 magyar adatbázis szerepel, egyesek az interneten érhetőek el, mások CD-ROM-on, vannak olyanok is, amelyek mindkét formában. (Zárójelben az adatbázisok később alkalmazott kódja.)

A kiindulást az OSZK cikkrepertóriumra jelenteli (remélhetőleg a jövőben is): IKER (Internet) Sajtórepertórium (CD-ROM) (S), ehhez kapcsolódnak a három nagy alkalmazott tudományi terület adatbázisai – MEDINFO: MOB (O), OMIKK: MAB (A), OMIKK: CIKK adatbázis (C), majd helyette az MMR (Magyar Műszaki és Gazdasági Repertórium adatbázisa (R),

azóta elérhetővé vált ennek angol nyelvű változata, a HTER is.

Sokkal több adatbázis van azonban a különböző társadalomtudományi területeken:

OSZK, Könyvtári Intézet: MANCI (K), Országos Idegennyelvű Könyvtár: Nemzetiségi adatbázis (N), Műfordítás adatbázis (Ú), OPKM: PAD (CD-ROM és internet) (D), FSZEK: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatbázisai CD-ROM-on: irodalmi, (I) szociológiai (SZ) Országgyűlési Könyvtár: PRESSDOK (a PRESSDOK – HUNDOK CD-ROM-on) (P), Jogi adatbázis (J) a Complex CD Jogtáron.

Már ennek a tizenkét (tizenhárom) adatbázisnak az áttekintése sem lehet könnyű a használók (s a könyvtárosok) számára, nem beszélve arról, hogy még abban az esetben is, ha mindegyikhez könnyen hozzá tudnak férni, milyen nehézséget jelenthet a legkülönbözőbb rendszerű adatbázisok használati lehetőségeinek megismerése. Pedig még több, a korábbi cikkben nem említett adatbázist is figyelembe kell venni. Ilyen a CD-ROM-on megjelent Magyar Állatorvosi Bibliográfia, bár ez nem teljesen friss, az 1990 és 1999 közötti évek anyagát foglalja össze, ezzel ellentétben azonban folyamatosan aktualizálhatják a Néprajzi Múzeum Könyvtárának ETHNO adatbázisát, amely a könyvtár katalógusa mellett néprajzi bibliográfiai adatok között cikket is feldolgoz: <http://www.neprajz.hu/tin-bin/tinweb.cgi>. A kettőben az a közös, hogy a feldolgozott forrásokat nem lehet áttekinteni. Az, hogy az IKER-ben és a többi áttekintett adatbázisban nem nagyon sikerült rábukkanni a sportlapok anyagára, elvezetett a Semmelweis Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Karának könyvtárához, azon belül a cikkek adatbázisához (ennek is van címe, de kissé túl bonyolult, ezért egyszerűbb néhány kattintással, a <http://www.hupe.hu/ide.html?szerv/konyv/index.html~body> címről elérni). (Ha az OMgKDK honlapja épp nem elérhető, ezzel lehet azt is illusztálni, hogyan működik az adatbázisuk, mert ugyanúgy az ALEPH-ot használják.) Bizonyára vannak még további cikket feldolgozó adatbázisok egy-egy könyvtár rendszerében, örülnék, ha felhívnák rá a figyelmemet (feltehetően másokat is érdekelne).

S itt vannak még továbbiak, amelyeket nem hagyományos adatbázisokként említhetünk. Ilyen a MATARKA elnevezésű, a Miskolci Egyetem

Könyvtára által kezdeményezett, több könyvtár munkatársainak közreműködésével épülő tartalomjegyzék-adatbázis: <http://www.matarka.hu>. Erről először azt lehetett megállapítani, hogy az általa kiválasztott folyóiratok az eddig említett adatbázisokban a legjobban feldolgozottak közé tartoznak, s így a párhuzamosságokat növelheti. Egy másik megközelítés szerint azonban, amikor az adatbázisok hiányosságait nézzük, hasznosnak találhatjuk ezt az egyes cikkekről sokkal kevesebb adatot tartalmazó, de a tartalmi feltárás hiánya miatt sokkal gyorsabban építhető adatbázist, különösen akkor, ha képesek lesznek minél több forrás kurrens feltárására. Abban is eltér az eddigi adatbázisoktól, hogy miközben nyomtatott lapokat dolgoznak fel, az interneten is megtalálható cikkek teljes szövegéhez egy kattintással eljuthatunk.

A következő adatbázis esetében már az azt építő könyvtár is nem hagyományosnak tekinthető, nem véletlen, hogy a Neumann János Digitális Könyvtár az internet katalogizálására vállalkozott a WebKat.hu építésével (<http://www.neumann-haz-hu>, SZOLGÁLTATÁSOK menüpont), s az interneten elérhető kulturális tartalom jelentős részét az általuk és mások által az interneten megjelentetett könyvek mellett az időszaki kiadványok anyaga jelenti.

Ha még az Observert említjük meg (<http://www.observer.hu>), akkor már olyan adatbázis-hoz jutunk, amelyet nem könyvtár készít, nem is az ott megszokott szabványokkal, módszerekkel, de sok, sehol máshol fel nem dolgozott forrással, s nem az eddig megszokott feldolgozási sebességgel.

Ezekkel a kiegészítésekkel már minimum tizenkilenc adatbázisnál tartunk. Kérdés, hogy mennyire teszik érvényessé azokat a kulcsszavakat, amelyeket Bényei Miklós 1996-os tanulmányából kiemeltünk: szétagoltság, párhuzamos figyelés, hézagok, metodikai eltérések.

Azt mindenesetre megállapíthatjuk, hogy abban az esetben, ha egy folyóiratot feldolgoznak, akkor nagy a valószínűsége, hogy több adatbázisban is feldolgozzák, s ugyanez érvényes az egyes cikkekre is. Miközben azt szeretnénk, hogy az összes lényeges cikkről könnyen tudjunk tájékozódni, nagy a valószínűsége annak, hogy egyes cikkeket többszörösen is feldolgoznak, másokat viszont sehol sem. Mivel a felmerülő probléma, amiből kiindultunk, a nemzeti bibli-

ográfiai rendszer részét képező MNB IKR és az annak alapján készülő IKER adatbázis, illetve Sajtórepertorium esetleges megszűnése, elsősorban arra koncentrálnak, milyen változásokat jelentene, ha ez az eszköz kiesne a rendszerből (kérdem a cikket olvasó, a gyakorlatban dolgozó, az olvasókkal, felhasználókkal érintkező kollégákat, mennyire tapasztalták a Vajda Erik-től idézett „valós használói igényeket”), a már meglévő hiányok mellett milyen továbbiak alakulnának ki (mi az, amit idáig csak az IKR dolgozott fel, s ami a jövőben sehol sem lenne megtalálható, hogyan lennének pótolhatók ezek a hiányosságok).

Az mindenképp megállapítható, ha semmi más változás nem történne, mint a minden hiányosságuk, problémájuk mellett is a legkönnyebben használhatók és legkönnyebben elérhető közlé tartozó adatbázisok megszűnése, akkor az a jelen pillanatban sem ideálisnak mondható helyzetet sokkal rosszabbá tenné. Ha a megszűnés oka nem elvi jellegű, hanem csak az, hogy az IKR idők folyamán fokozatosan csökkent létszámú munkatársi gárdája már nem elegendő a feladatok ellátására, többek alkalmazására pedig nincs lehetőség, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy ennél sokkal kevésbé fontos célokra (nem önmagukban, hanem az egész rendszer működése szempontjából, nem csak a könyvtárügyben, de ott is) elköltenek sokkal nagyobb összegeket.

Próbáljunk kiindulni alapvető kérdésekből. Azt viszonylag könnyebb megállapítani, hogy mi van az adatbázisokban, milyen időszaki kiadványokból mely cikkeket tárták fel. Ha azonban azt is tudni akarjuk, hogy mi nem kerül be az adatbázisokba, akkor már valamivel nehezebb a helyzet. Pontosabban már az időszaki kiadványok számbavétele sem könnyű feladat, nemcsak a bennük megjelenő cikkeké. Elég arra emlékeztetni, milyen nagyszerű munkák születtek a megyei sajtóbibliográfiák között, a megyék sorában legutolsóként Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéről (részletes ismertetését lásd Bényei Miklós Mire jó a megyei sajtóbibliográfia? című írásában, In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2003. 1. sz. 17–22. p.), vagy nem túl rég Győr-Moson-Sopron megyéről, ahol viszont már több évtizede elkészült, kezdek újra vagy folytathatják a feltárást.

Szerencsére a nemzeti bibliográfiai rendszer keretében találhatunk (nem fenyegetett) adatbá-

zisokat, az interneten az IKB – Magyar Periodika Adatbázist http://w3.oszk.hu/ikb_h.htm, az MNB CD-ROM-on a Magyar Nemzeti Bibliográfia – Periodikumok címűt. Ha valaki nem akar eltévedni hosszabb időszak anyagában, több mint húszezer tétel között, inkább a most élőkre kíváncsi, s ugyanakkor jobban szereti a nyomtatott eszközöket, annak rendelkezésére áll a *Magyar Sajtóbibliográfia 2001* (A harmadik évezred magyarországi periodikumai. Szerkesztette: Nagy Anikó. Bp. 2002, OSZK.), ez is több mint ötezer tétellel, és szükségszerűen vannak benne olyanok is, amelyek azóta már megszűntek, mások pedig azóta indultak, így nem lehet elkerülni az adatbázis-változatokhoz való visszafordulást.

Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy ezen időszaki kiadványok közül melyeket tárnak fel adatbázisokban, erre részben választ kapunk, mert az internetes változatban egy lap leírásából egy kattintással eljuthatunk azokhoz a tételekhez, amelyek az IKER adatbázisba kerültek be. Milyen kár lenne, ha ez a lehetőség megszűnne, s milyen szép lenne, ha a többi adatbázisba való bekerülésről is ugyanígy tájékozódhatnánk (az egy kattintás természetesen csak az internetes változatokra érvényes, de azért azt is jó lenne látni, hogy a CD-ROM-on megjelenőkben melyek szerepelnek).

Amíg ez a lehetőség nem adott, egyenként kell megpróbálnunk áttekinteni az egyes adatbázisok forrásait. Már az is, amikor erre az egyszerű kérdésre választ próbálunk kapni, jól tükrözi azt, mekkora különbség van az egyes adatbázisok között. (Ebben a részben szándékosan nem nevezek meg adatbázisokat, csak általános elveket rögzítve, a részletesebb kifejtést későbbre hagyva.)

Szerencsére több esetben lehetséges a böngészés, ilyenkor azt is láthatjuk, ha több különböző formában szerepel egy-egy cím (ez is fontos a keresés szempontjából), egyes esetekben csak speciális ismeretekkel tudunk a forrásra keresni, s néhol egyáltalán nem. Ahol van böngészőlista, az sokszor azt is megmutatja, hogy hány tétel került be az adatbázisba, néha a rendszer korlátai miatt a nagyobb tételszámúak pontos adatához csak kereséssel juthatunk hozzá, máshol az összesre ez érvényes.

Ezek után érthető, ha esetenként még nagyobb nehézségekbe ütközünk, ha azt akarjuk megtudni, egy adott évben hány cikket, mely cikkeket

vették fel a folyóiratból. S ha ezt sikerül is elvégeznünk, mivel egy adott lapot több adatbázis is feldolgoz s szeretnénk összehasonlítani az eredményeket, az összehasonlítás szempontjából sem mindegy, milyen sorrendben kapjuk meg a találatokat. Van olyan adatbázis, ahol ez a megjelenés sorrendje, tehát számonként tekinthetjük át a tételeket, máshol szűkíthetjük a keresést adott számra, de még mindig olyanokkal kell összevetni, ahol csak a címek vagy a szerzők betűrendjében kapjuk meg egy egész év anyagát.

A különböző adatbázisok forráslistájának egybeolvasztásával áttekintést kaphatunk az adatbázisokban feldolgozott időszaki kiadványok listájáról, megállapítható az, hogy mely lapokat dolgozzák fel több helyen is. Apróbb gondot a nem egységesen írt címek jelenthetnek. Ilyen szempontból nincs gond a Valósággal, amelyről meg lehet állapítani, hogy mind a tizenhárom, kiindulásul megnézett adatbázisban feldolgoztak belőle cikkeket, természetesen elég eltérő mértékben.

Ha hasonló módon feldolgozunk minden forrást, készíthető már olyan összesítő táblázat, amelyben minden időszaki kiadvány egy sort kap összes előfordulásával, illetve megállapítható az

is, hogy melyek azok, amelyek csak egy adatbázisban találhatók meg. Így tudjuk, mit hol dolgoznak fel. Ezek között természetesen vannak már megszűnt lapok is. Annak megállapításában, hogy az egyes szakterületek lapjai közül mit és hol dolgoznak fel, mit nem, a Magyar sajtóbibliográfia 2001 című kötet anyagával való összevetés segít.

Itt most nem részletezem, hány lépés kell addig, amíg eljutunk azokhoz a táblázatokhoz, amelyek alapján minden egyes szakcsoportban láthatjuk, melyik lapot hol dolgozzák fel, illetve melyiket sehol sem. Amikor az adatbázisok kódjával jelöljük a feldolgozottságot, érdekes különbségekre figyelhetünk fel. Az alkalmazott tudományok csoportjaiba besorolt lapokat (ha egyáltalán szerepelnek valamilyen adatbázisban) nagyon sokszor csak a szakterületi adatbázisuk dolgozza fel. Ez leginkább az orvostudományhoz és a mezőgazdasághoz kapcsolódó csoportokra érvényes. Vannak ugyanakkor olyan csoportok, amelyekben sokkal inkább az érvényes, hogy amit feldolgoznak, az sok helyre bekerül. Ilyenek például a Magyar irodalom, Kulturális, társadalmi, irodalmi folyóiratok csoportokba sorolt lapok.

	Időszaki kiadványok száma	Legalább egy adatbázisban szerepelnek	Csak a Sajtórepertóriumban	Máshol vagy több helyen szerepelnek
Tudomány és ismeretek (általában)	22	6	3	3
Filozófia, etika	12	8		
Okkultizmus	--			
Pszichológia	--			
Egyházak, vallások		51	12	
Táncművészet	8	2	2	
Nyelvtudomány	11	7	5	2
Idegen nyelvek		14	11	
Magyar nyelv		12	5	7
Irodalomtudomány	18	13	4	9
Világirodalom	21	14	11	3
Magyar irodalom	116	--	11	Csak I-ben: 4
Kulturális, társadalmi, irodalmi folyóiratok	76	--	7	36
Régészet	17	--	7	
Honismeret	8	1		
Honismeret, helytörténet, Magyarország	98	43	14	29
Földrajz	--			
Történelem, történettudomány	41	--	8	23
Történelem, Magyarország	30	18	3	--
Múzeumi kiadványok, gyűjtemények*	66	41	18	--

A szakterületi adatbázisok és a Sajtórepertórium viszonya

Azokon a területeken, amelyeknek nincs saját adatbázisuk, sok olyan lappal találkozhatunk, amelyből csak a Sajtórepertóriumba (illetve IKER-be) kerültek be tételek. Ilyen pedig sok van a 0-1-2-7-8-9 főosztályokban.

Egy példán próbálom illusztrálni, hogy önmagukban ezek a számok nem is mutatják igazán, esetenként mennyire csak a Sajtórepertórium dolgozza fel nagyobb mértékben ezeket az időszaki kiadványokat. *(L. a táblázat csillaggal jelzett, dőltbetűs sora!)*

Ez csak akkor derülhet ki, ha az egyes adatbázisokban szereplő tételek számát nézzük.

A Múzeumi kiadványok, gyűjtemények esetében egyetlen olyan, több helyen is feldolgozott lap van, amelyből nem a Sajtórepertóriumba került be a legtöbb tétel, továbbá két olyan, nagyon alacsony tételszámú, amely csak máshol szerepel.

Néhány esetben van még viszonylag magasabb tételszám más adatbázisban, de harminchét lapból döntő többségében vagy kizárólagosan a Sajtórepertóriumba kerültek be tételek. Ez azt jelenti, hogy a Sajtórepertórium megszűnésével, ha ezek feldolgozását más nem veszi át, a múzeumi kiadványok ilyen módon való feldolgozottsága gyakorlatilag megszűnik Magyarországon.

Ezt jól mutatja az a tény, hogy amíg a Sajtórepertóriumba 3667 tétel került be idáig, addig az összes többibe 174-nél valamivel több. (A MANCI esetében a MAKSZAB számonkénti folyóiratlistája a bizonyíték arra, hogy adott lapból bekerülhetett egy vagy néhány tétel az adatbázisba, de ezek pontos száma nem megállapítható. A csoportba eredetileg besorolt lapok közül a Könyv és nevelést nem számítottam be, mivel az nem tekinthető tipikus múzeumi kiadványnak.)

Hasonló módon meg lehetne (meg fogom) vizsgálni egyes szakterületek lapjait is, s várhatóan több esetben hasonló eredményre lehet jutni. Ezek elsősorban olyan szakterületek, amelyeknek nincsen saját adatbázisuk. Láttuk azonban, hogy – bár van irodalmi adatbázisunk – az irodalmi, világirodalmi folyóiratok között is szép számmal vannak olyanok, amelyeket csak a Sajtórepertórium dolgoz fel.

Mi a helyzet olyankor, amikor olyan szakterületnek van saját adatbázisa is, amely a Sajtórepertóriumban is szerepel? Több ilyen társadalomtudományi terület van, jog, pedagógia, irodalom.

A Complex CD-Jogtáron szereplő jogi adatbázisba százötven éves kiadványból kerültek be tételek. Ezek közt jelentős részben található olyan szakfolyóiratok, amelyek a Sajtórepertóriumban is szerepelnek, de a jogi adatbázisban természetesen sokkal több tétel szerepel belőlük.

Vannak olyan speciális szaklapok is, amelyeket csak a Jogi adatbázis vesz fel. Összességében a Jogi adatbázis tételszáma sokkal magasabb, mint a Sajtórepertóriumon belül ETO-szám szerint a jogi szakcsoportba sorolt tételeké.

Ugyanakkor ide mintegy háromszázötven éves kiadványból kerültek be tételek. A legtöbből csak egy-kettő-három (a szóródó irodalom). A jövőben ezek elvesznének, ha a Sajtórepertórium nem folytatódna, vagy ha a Jogi adatbázisra való tekintettel úgy döntenének, hogy a jövőben a jogi tárgyú cikkeket nem dolgozzák fel. (Ezek száma most is több lehetne, ha a cikkeket nem minden esetben csak egy szakcsoportba sorolnák be, hiszen például a jognak is sok más szakterülettel van kapcsolata, a mostani módszerek szerint vagy ide, vagy oda rakják.)

Mivel a Sajtórepertóriumban a találatokat évenként rendezve kapjuk meg, azon belül a lapok sorrendjében, elég hosszadalmas munka, amíg egy adott ETO-számhoz tartozó folyóiratok teljes listáját megkaphatjuk. Egy adott évből azonban könnyen vehetünk listát.

Ha a 894.511-re keresünk a 2000-es évvel (a Sajtórepertóriumban a számozás része), s az itt kapott listát összevetjük a FSZEK Irodalmi adatbázisának teljes feldolgozott folyóiratlistájával, akkor azt tapasztaljuk, hogy csak ebben az évben a Sajtórepertóriumnak ebbe a szakcsoportjába mintegy ötven olyan időszaki kiadványból is kerültek be tételek, amelyek soha nem szerepeltek az irodalmi adatbázisban.

Más a helyzet a könyvtártudomány esetében. Itt az figyelhető meg, hogy éveken keresztül a MANCI-val párhuzamosan tárták fel a szakfolyóiratokat (ezek találhatóak a lista elején, amit példaként megmutatok), de ugyanúgy a más időszaki kiadványokban megjelent tételeket is. Ha

azóta az általuk feldolgozott forrásokban található könyvtartudományi tételeket át is adják a MANCI-nak, az jó példa lehet az együttműködésre.

Természettudományok

Ezeknek a területeknek nincs saját adatbázisuk, s a társadalomtudományok mellett ezek anyagát tárja fel a Sajtórepertórium. Az egyes csoportokba bekerült tételek száma a legtöbb szakterület esetében jelentős csökkenést mutat az 1992–1994-es csúcsok után.

lehet az, hogy egyes cikkek adatai több adatbázisba is bekerülnek.

A 2000-es év anyagán vizsgálom azt, hogy milyen szabályszerűségek figyelhetők itt meg. Ez az az év, amelynek anyagáról feltételezhető, hogy az egyes adatbázisokban már felvették azt, amit akartak. A Sajtórepertóriumban felvett 2001-es tételek száma elmarad az előző évektől, így feltételezhető még további kiegészülése – az IKER esetében még kisebb mértékű a kereshető anyag. (Az előadás elhangzása után változott a helyzet, az IKER

(Az éveket az utolsó két aszámjeggyel jelölöm, az 1980-as éveket együtt 8x-szel.)

ETO-szám	Év:	02	01	00	99	98	97	96	95	94	93	92	91	90	8x
502/504		13	52	60	67	61	63	42	76	120	248	192	20	2	7
51		125	341	329	364	348	323	428	551	556	498	495	167	29	21
52		-	7	10	9	9	9	8	17	33	101	57	1		
53		5	17	19	32	34	13	14	29	159	140	129	23	5	2
54			10	8	18	16	7	15	17	90	108	128	9	16	1
55			7	35	12	21	22	7	17	73	151	135	73	25	6
551.5		1	32	46	49	40	48	41	50	32	61	40	5	18	42
556			1	13	18	7	9	1	5	34	63	45			
56		1	1	5	4	8	8	6	10	6	25	31	9	9	
57		4	47	61	38	42	16	28	23	96	117	124	101	13	

26

105

28 263 501 394 453 396 310 394 832 1283 1113 304 105 84

Leginkább az 51 (Matematika) jelent kivételt. Ennek az az oka, hogy ennek a szakterületnek a szakfolyóiratait folyamatosan feltárják.

Több egyéb szakterület esetében azt láthatjuk, ha a feldolgozott folyóiratokból kikerült tételek száma szerinti sorrendbe rendezzük az anyagot, akkor az élen a terület szakfolyóiratai állnak az 1990-es évek első feléből felvett tételekkel, de az utóbbi időben csak a szóródó anyagból kerülnek be tételek. Ha az itt elhagyott szakfolyóiratok anyagát megtaláljuk az alkalmazott tudományi adatbázisokban, akkor rendben van a dolog, ahogy az is, hogy a szóródó irodalmat (amelynek nagy része az alkalmazott tudományi adatbázisokban fel nem vett lapokból származik) itt feldolgozzák.

Párhuzamos feltárás és hiányok

Az egyes adatbázisok által feldolgozott források közötti átfedés természetes következménye

frissítésének köszönhetően most ott találhatunk valamivel több 2001-es és 2002-es tételt.)

Mintaként időszaki kiadványok két csoportjának anyagát vizsgálom.

Az egyik a MATARKA-ban feldolgozott lapok köre (agrár, általános, gazdasági, jogi, műszaki, nyelvtudományi, társadalomtudományi, természettudományi). Mivel az egyes területekről a fontosabb lapok tartalomjegyzékét igyekeznek felvenni, nagyrészt olyan lapok kerülnek be, amelyek összesítő táblázataim alapján a hagyományos adatbázisokban is elég nagy mértékben vannak feltárva, az esetek jelentős részében több adatbázisban is. A tartalomjegyzékek alapján nemcsak az figyelhető meg, hogy mit vettek fel az egyes adatbázisok, hanem az is, hogy mit nem.

A másik csoportot az irodalmi, kulturális lapok jelentik, mert egyértelműen ezek esetében a legnagyobb mértékű a több adatbázisban való feltárás. Most néhány példát hozok csak a

MATARKA-ban megtalálható, most már több mint száz lap közül.

Agrár. Cukoripar

2000. 1. sz. -, -, -, C, A C, A C, A C, A C, C, -, C

2000. 2. sz. A C, C, C, A C, C, -, C, -, A C, -, C, C, C

A kimaradtak rövid közlemények, nekrológok. Jól látható, hogy sok közleményt párhuzamosan dolgoz fel a műszaki (Cikk, C) és a mezőgazdasági (MAB, A) adatbázis. Hasonló megoszlás figyelhető meg A hús és a Hűtőipar című lapok esetében is. Mások (például Állattenyésztés és Takarmányozás, Tejgazdaság) csak a MAB-ban találhatók meg.

Általános. Magyar Tudomány

2000. 1. sz. P Sz C S, P Sz S, P C S, C S, Kitekintés: -, -, -, Szakmagyar: -, Megemlékezések: P S, - Könyvszemle: Sz, N, Sz, Sz, -, -, -

2000. 2. sz. P C S, Sz C S, S, P Sz, P Sz S, Sz, Sz S, P Sz S, P C S, C S, O C, P C S, C Jegyzet: -, -, Megemlékezés: P, Tudománytörténet: P, Könyvszemle: -, -, -, -, -, -

Jól látható, hogy sok közlemény négy adatbázisba is bekerül (de találkozhatunk öttalálatosokkal is), míg a könyvkritikák csak akkor találhatók meg, ha a szociológiai vagy a nemzetiségi adatbázis témaköréhez tartoznak.

Gazdasági. Magyar Közigazgatás

2000. 1. sz. P S, P S, P S, P Sz S, P, P S, P S, - (könyvismertetés)

2000. 2. sz. P S, PS, P S, P S, P, P S, P

A Gazdaság és Jog hasonló.

Nyelvészet

Acta Linguistica Hungarica

2000. 1-4. -, S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S

Beszédkutatás

2000. 8. köt. S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S,S

A többi hasonló. Nem kell magyarázni, mit jelentene ezek esetében a Sajtórepertorium leállása.

Az irodalmi folyóiratok anyagának feldolgozottságát éves tartalomjegyzékük csoportjainak segítségével tudjuk megítélni. Itt csak két példát hozunk:

Alföld, 2000-es összesítés

Vers: -

Próza, dráma: -

Esszé, tanulmány: 15 I S, 6 S, 1 I, 3 -

Irodalmi napok: 11 I S, 1 S, 3 -

Nyitott tér: 3 I S, 2 S, 2 I

Fórum: 6 I S, 2 S, 3 I, 3 -

Műhely: 5 I S, 1 S

Művészet: 1 I S, 1 S, 2 -

Szemle: 5 I S, 1 S, 34 I, 6 -

Életünk, 2000-es összesítés

Széppróza, dokumentum: 6 Ű, 1 N, a többi -

Vers: 17 (30) Ű, a többi -

Tanulmány, esszé, jegyzet: 11 I S, 1 N S, 1 D S, 1 Sz S, 19 S, 1 I, 14 -

Interjú, kritika: 5 I S, 1 I N, 15 I, 4 S, 7 -

(A legtöbb I S és S inkább az előző csoportba illene bele.)

Ennyi példából is feltételezhetjük a következőket: Az irodalmi tárgyú tanulmányokat mind a Sajtórepertorium, mind az irodalmi adatbázis felveszi. Mivel ezek a folyóiratok soha nem tisztán irodalmi jellegűek, a más területekhez tartozó tanulmányokat legtöbbször kizárólag a Sajtórepertorium veszi fel. A könyvkritikák közül ugyanakkor csak a tanulmányértékűnek minősítettek, tehát egy kis rész kerül be a Sajtórepertoriumba is, jóval több az irodalmi adatbázisba, de azok, amelyek nem irodalmi tárgyúak, azok sehol sem lesznek megtalálhatók. Még jobban bizonyítaná ezt az Élet és Irodalom könyvkritikáinak a vizsgálata, ahol a mintegy négyszázötven 2000-es kritikának valamivel több mint fele nem kerül sehova. Ennél is rosszabbul jár a szépirodalom, ha magyar, se a verseknek, se a prózai műveknek nincs esélyük sehová bekerülni. A világirodalomhoz tartozó alkotásokat a Műfordítás adatbázis felveszi. Ha tágitjuk a vizsgált adatbázisok körét, akkor azt láthatjuk, hogy a WebKat.hu nem tesz ilyen különbséget a műfajok között, így ott sok időszak kiadványban megjelent szépirodalmi alkotást találhatunk, akkor viszont az a kérdés, melyik lapnak mely évfolyamai, számai találhatók meg a hálózaton.

Tanulmányok, szépirodalom, kritikák, különböző lapok és különböző szakterületek, csak nyomtatásban megjelent és a hálózaton is elérhető közlemények. Van min gondolkodni, amikor a cikkreperitorizálás jövőjén gondolkodunk.

Befejezésül újra felidézem Sonnevend Péter két évtizedes tanulmányának egy részletét: „a válaszütra érkezett cikkbibliográfia jövőjét – az átfogó szakmai érdekek függvényében – közösen, nyilvánosan kell meghatározunk.” (Sonnevend Péter: Válaszüton a kurrens magyar cikkbibliográfia. In: Könyvtári Figyelő, 1980. 6. sz. 601–608. p.)

Remélem, minél többen vesznek részt ennek a jövőnek a megtervezésében és megvalósításában is.

Murányi Péter